

زندگینامه استاد دکتر قوام الدین زاهدی امیری

وحید اعتماد *

* دانشیار گروه جنگل داری و اقتصاد جنگل، دانشکده منابع طبیعی، دانشگاه تهران، کرج، ایران
پست الکترونیک: vetemad@ut.ac.ir

◀ خداحافظ ای حامی خاک جنگل خداحافظ ای داغ بر دل نشسته
خداحافظ ای عطر شعر شقایق خداحافظ ای آبی روشن عشق
تو را می سپارم به آوای جنگل

با شیوع ویروس کووید ۱۹ از اسفند ماه سال ۱۳۹۸، حیات و زندگی مردم، در سراسر جهان، دچار صدمات زیادی شد و بسیاری از انسان‌های این کره خاکی جان خود را از دست دادند. خوشبختانه این بار نیز دانشمندان، با تلاش‌های مجاهدانه علمی در برابر این بیماری مهلک قد علم کرده و شجاعانه ثابت کردند با واکسیناسیون می‌توان این هیولای بی سر و دم را مهار و از مرگ‌ومیر انسان‌ها در طبقات مختلف جامعه، جلوگیری کرد. شوربختانه کشور ما نیز از این بلیه قرن در امان نماند و تعداد بسیار زیادی از انسان‌های شریف این مرزوبوم مورد حمله این ویروس ناشناخته قرار گرفتند و به دیار باقی شتافتند. این بار، ویروس منحوس کووید ۱۹ جان یکی از بزرگان دانشگاهی ما را مورد هدف قرار داد، به طوری که شاهد بودیم، چگونه مظلومانه و غریبانه در صبحگاه روز یکشنبه بیست و ششم

دانشمندان ایرانی

جنگل خیرودکنار، عملیات دانشجویی همراه با دکتر زاهدی

گردگان ارتقا یافت، او پس از گذشت دو سال، یعنی در سال ۱۳۶۰ موفق به اخذ مدرک فوق دیپلم جنگل و مرتع از همین دانشکده شد. پس از اتمام تحصیلات به همراه تعدادی از یاران و همکلاسی‌های خود، که از دوران دانشجویی سابقه دوستی صمیمانه‌ای با هم داشتند، از جمله دکتر محمود طالقانی، مهندس پرویز صالحی و مهندس خواجه در سازمان جنگل‌ها مراتع و آبخیزداری کشور استخدام شدند. این گروه همدل با اشتیاقی وصف‌ناپذیر، با عزمی راسخ و با قلبی مطمئن به منظور خدمت‌رسانی، راهی یکی از دورافتاده‌ترین نقاط کشور در استان محروم سیستان و بلوچستان شدند و کار خود را در زمینه احیای طبیعت و با اجرای طرح‌های جنگل‌کاری در این منطقه دورافتاده آغاز کردند و در این مسیر تجربیات ارزشی را هم از نظر علمی و عملی و هم از نظر زندگی با اقوام دوست‌داشتنی بلوچ به دست آوردند. کسب این گونه تجربیات باعث شد تا در مصاف با مشکلات خاص این منطقه روزبه‌روز آبدیده‌تر شده و به مدت شش سال در این استان خدمت کند.

کار در عرصه طبیعت با شرایط سخت آب‌وهوایی، علاقه‌مندی وی را به حرفه‌ای که در آن مشغول بود، بیشتر کرد. اشتیاق به فراگرفتن علوم نوین جنگل‌داری و تصمیم قاطع برای برداشتن گام‌های بلندتر در این رشته باعث شد، با تلاش فراوان، علی‌رغم وجود مشکلات

اردیبهشت ماه یک هزار و چهارصد، در یکی از بیمارستان‌های تهران جان به جان آفرین تسلیم کرد، او کسی نبود جز استاد فقید شادروان قوام‌الدین زاهدی امیری.

ایشان در روز ۲۶ خرداد ماه سال ۱۳۳۵ شمسی، تقریباً هم‌زمان با تصویب رشته جنگل در دانشکده کشاورزی کرج، که به همت استاد فقید شادروان دکتر محمدحسین مهدوی اردبیلی تأسیس شده بود، در خانواده‌ی متدین محمدحسن زاهدی امیری، در شهر بهشهر استان مازندران پا به عرصه وجود نهاد.

وی تحصیلات ابتدایی و متوسطه خود را در این شهر گذراند و همیشه جزو دانش‌آموزان برتر و ممتاز این شهر محسوب می‌شد. قوام‌الدین از همان اوان کودکی به کارهای فنی علاقه زیادی نشان می‌داد و در دروس ریاضی فردی ممتاز بود، بعدها ضمن تحصیلات به کار خطاطی پرداخت، به طوری که وجه تمایزی در بین همکاران خود از نظر هنر خطاطی داشت.

شرایط محیطی و طبیعی محل تولدش در شهر همیشه‌سبز بهشهر موجب شد تا علاقه او به طبیعت دوچندان شود و علی‌رغم گرایش به علوم ریاضی، با اشتیاق در امتحانات ورودی سال ۱۳۵۸ مدرسه عالی منابع طبیعی گرگان شرکت کند، این مدرسه در همین سال به همت استاد فقید شادروان دکتر درستکار به دانشکده منابع طبیعی

عملیات دانشجویی بازدید از رویشگاه‌های جنوب کشور

در تمام مراحل تحصیل و کار، از زمانی که در سیستان و بلوچستان با درجه کاردانی به‌عنوان کمک‌مهندس ساده مشغول به کار شد تا زمانی که تحصیلات دکترای خود را به پایان رساند، از کمک‌های صادقانه و وفادارانه همسر عزیز خود برخوردار بود، او همواره از فداکاری‌های همسرش این چنین یاد می‌کرد: بدون تردید اگر از خودگذشتگی‌های همسرم نبود، هرگز نمی‌توانستم به تحصیلاتم ادامه دهم.

فعالیت‌های آموزشی

دکتر قوام‌الدین زاهدی امیری در سال ۱۳۷۸ با قرارداد همکاری موقت، کار خود را در دانشکده منابع طبیعی کرج آغاز کرد و یک سال بعد به درجه استادیاری نائل شد. با توجه به تجارب علمی در عرصه‌های طبیعی مناطق خشک و نیمه‌خشک و جنگل‌های هیرکانی و سوابق آموزشی در آموزشگاه کلارآباد چالوس، همچنین علمی که در دانشگاه گنت بلژیک فرا گرفته بود، مسئولیت تدریس دروس مختلفی را در سه مقطع کارشناسی تا دکتری بر عهده داشت. ایشان در مقطع کارشناسی، درس خاک‌شناسی جنگل، در کارشناسی ارشد دروس رابطه آب و خاک و گیاه، حاصلخیزی خاک‌های جنگلی و جامعه‌شناسی گیاهی و در مقطع دکتری برای اولین بار درس

برای ادامه تحصیل فارغ‌التحصیلان مقطع کاردانی، مشکلات کاری را یکی پس از دیگری، با مراجعات فراوان به وزارتخانه‌های مربوطه، از پیش پا بردارد. به همین منظور در دانشکده منابع طبیعی کرج ثبت‌نام کرد و در سال ۱۳۶۶ موفق به دریافت مدرک کارشناسی با درجه ممتاز شد. بعد از سپری شدن تحصیلات کارشناسی به دفتر جنگل‌کاری و پارک‌های جنگلی شمال کشور منتقل شد و دو سال از عمر خود را صرف تدریس و امور اداری در آموزشگاه منابع طبیعی کلارآباد و کارهای کارشناسی در آنجا کرد. با راه‌اندازی مجدد دوره کارشناسی ارشد جنگل‌داری در دانشگاه تهران، در امتحانات کنکور این رشته در دانشکده منابع طبیعی کرج شرکت و با گذراندن دوره کارشناسی ارشد در سال ۱۳۷۰، راه خود را برای کسب مدارج علمی بالاتر باز کرد. مهندس قوام‌الدین زاهدی امیری این بار نیز از چشمه علوم منابع طبیعی و جنگل‌داری سیراب نشد و پس از طی مراحل اداری، دو سال بعد برای گذراندن دوره دکتری عازم کشور بلژیک شد و مدرک دکترای خود را با درجه عالی در زمینه بیولوژی خاک‌های جنگلی از دانشگاه گنت دریافت کرد. دکتر زاهدی امیری در سال ۱۳۷۷، پس از فارغ شدن از فعالیت‌های تحصیلی، علی‌رغم وجود پیشنهادهای کاری در کشور بلژیک، برای ادامه خدمات علمی و اداری عازم ایران شد. ایشان

اکولوژی کمی و مباحث زمین‌آمار و نرم‌افزارهای جدیدی که در این زمینه مطرح بود، را تدریس می‌کرد و در این زمینه ذهنیت دانشجویان را در زمینه پژوهش‌های منابع طبیعی از دیدگاه کمی آشنا و مشغول می‌کرد. او علاوه بر تدریس نظری دروس یادشده، اهتمام ویژه‌ای در انجام بازدیدهای علمی و اجرای عملیات صحرایی داشت و معتقد بود دانشجوی منابع طبیعی باید بیشتر عمر خود را در جنگل، مرتع، بیابان و کوهستان‌ها بگذراند تا بتواند به فردی کارآمد تبدیل و فارغ‌التحصیل شود.

ایشان همچنین، توجه خود را به‌طور ویژه روی مباحث حفاظت از طبیعت و تنوع‌زیستی (از موضوعات روز جهانی) و نیز پروتکل‌های بین‌المللی محیط‌زیستی، به‌منظور آشنایی ذهن دانشجویان و پایبندی به قراردادهای فراملی معطوف کرد. تلاش‌های استاد زاهدی امیری در زمینه ترسیب کربن در جوامع جنگلی و اکوسیستم‌های زمینی، یکی دیگر از فعالیت‌های پژوهشی جدیدی بود که در جامعه علمی منابع طبیعی کشور به راه انداخت. ایشان در طول خدمات آموزشی، راهنمایی و مشاوره ۴۲ رساله دکتری و ۶۶ پایان‌نامه کارشناسی ارشد را بر عهده داشتند.

در سال ۱۳۸۵ خورشیدی پس از گذشت چند سال از دوره استادیاری توانست با تلاش‌های علمی و مدیریتی و مسئولیت‌های اداری و همکاری با سازمان‌ها و وزارتخانه‌های مختلف به درجه دانشیاری نائل شود، در ادامه کار نیز، پس از سپری شدن فاصله بین دانشیاری و استادی، با امتیازات بالا در سال ۱۳۹۴ به مرتبه استادیاری گروه جنگل‌داری و اقتصاد جنگل رسید. او در طول خدمات آموزشی، چندین بار برنده جوایز جشنواره‌های آموزشی و پژوهشی دانشگاه تهران و سایر سازمان‌ها شد، همچنین لوح‌های تقدیر فراوانی را دریافت کرد. حاصل تلاش‌های آموزشی این استاد گرانقدر کتاب «ترسیب کربن در بوم‌سازگان‌های زمینی» است که توسط دانشگاه تهران به چاپ رسید. بعدها، این کتاب به دلیل اهمیت و ارزش علمی، به‌عنوان کتاب سال، انتخاب و جوایزی را از سوی ریاست محترم دانشگاه تهران و ریاست جمهوری به خود اختصاص داد.

فعالیت‌های پژوهشی

قوام‌الدین زاهدی امیری یکی از شخصیت‌های علمی به روز دانشکده بودند که به پژوهش‌های میدانی اهمیت زیادی می‌دادند. ایشان به مراجعات سازمان‌ها و وزارتخانه‌های مختلف در زمینه جنگل‌داری و منابع طبیعی و حل مشکلات علمی آنان همیشه پاسخ مثبت می‌دادند و با توجه به علوم جدیدی که در دوره دکتری خود آموخته بودند، دروازه جدیدی را در پژوهش منابع طبیعی ایران گشودند که می‌توان آثار آن را در پذیرش مقاله‌های خارجی بیشتر دانشجویانی که این علوم را در پژوهش‌های خود به کار بردند، به روشنی مشاهده کرد. اجرای رساله‌های دکتری و پایان‌نامه‌های

کارشناسی ارشد، منجر به انتشار ۵۲ مقاله لاتین در معتبرترین نشریات علوم منابع طبیعی دنیا و بیش از ۱۳۵ مقاله به زبان فارسی در نشریات منابع طبیعی و پژوهش‌های گیاهی کشور شد.

استاد زاهدی امیری در طول خدمت خود بیش از ده‌ها طرح پژوهشی مهم را در کشور انجام دادند که یکی از آنها به موضوع بحث‌برانگیز اشتغال فارغ‌التحصیلان منابع طبیعی اختصاص داشت، ایشان در این زمینه تلاش‌های فراوانی کرد تا جهت‌گیری‌های سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری کشور را در استخدام نیروهای کارشناسی، به سمت به‌کارگیری فارغ‌التحصیلان رشته منابع طبیعی بکشاند.

یکی دیگر از فعالیت‌های مهم و جدید علمی که در میان کارهای پژوهشی ایشان به چشم می‌خورد، موضوع ترسیب کربن در بوم‌سازگان‌های جنگلی است، ایشان طرحی را با همین عنوان برای سازمان محیط‌زیست کشور انجام دادند، به‌طوری‌که این اقدام، زمینه‌ساز مطالعات بسیاری از دانشجویان جنگل‌داری، مرتع‌داری، پژوهش‌های محیط‌زیستی و پوشش گیاهی در کشور شد. حاصل مجموعه کارهای پژوهشی ایشان در این موضوع، همان طوری که در بخش فعالیت‌های آموزشی به آن اشاره شد، کتاب «ترسیب کربن در بوم‌سازگان‌های زمینی» بود، این کتاب در سال ۱۳۹۴ توسط انتشارات دانشگاه تهران منتشر شد. دکتر زاهدی امیری، در بسیاری از همایش‌های ملی و بین‌المللی، که در ایران و خارج از ایران برگزار می‌شد، به‌عنوان دبیر کمیته علمی همکاری می‌کرد.

فعالیت‌های مدیریتی و فرهنگی

استاد فقید زاهدی امیری علاوه بر مشاغل و مسئولیت‌های داخلی، در بسیاری از کمیته‌های اجرایی و فرهنگی مشارکت فعال داشتند که در اینجا به تعدادی از آنها اشاره می‌شود:

عضو کمیته اجرایی و اطلاع‌رسانی همایش زاگرس، چالش‌ها، تهدیدها و فرصت‌ها

نماینده رئیس دانشکده منابع طبیعی در شورای علمی پردیس کشاورزی و منابع طبیعی

عضو کمیسیون کشاورزی و منابع طبیعی امور پژوهش‌های کاربردی دانشگاه تهران

عضو کمیته علمی همایش ملی جنگل‌های زاگرس، چالش‌ها، تهدیدها و فرصت‌ها

عضو صندوق پژوهشگران ریاست جمهوری در بخش منابع طبیعی مشاور امور جنگل رئیس سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری کشور

عضو هیئت مدیره انجمن علمی جنگلبانی ایران رئیس کمیسیون محیط‌زیست و منابع طبیعی

عضو مجمع عمومی کمیسیون ملی صنوبر

دبیر علمی جشنواره اندیشمندان جوان

مدیر گروه جنگل‌داری و اقتصاد جنگل

نایب رئیس انجمن جنگلبانی ایران

استاد فقید شادروان قوام‌الدین زاهدی امیری در سال ۱۳۹۵،

از گنجینه باارزش منابع طبیعی برای تبدیل دانش کشور به ثروت، تلاش کردند و به خوبی توانستند، دانش سرشار خود را به سرمایه جاودانه بدل کنند.

امروز جامعه علمی کشور از ایشان به عنوان شخصیتی دانشمند، خوش رفتار، خوشنام، تلاشگر و حامی یاد می‌کنند. پشتیبانی و حمایت وسیع و پیوسته ایشان از نوآوری و اندیشه‌های جوان، ریشه در اعتقادی عمیق به قابلیت‌ها و استعداد‌های جوانان داشت.

مرگ پایان کبوتر نیست

مرگ گاهی ریحان می‌چیند

مرگ گاه در سایه نشسته است، به ما می‌نگرد

به دلیل بیماری همسرشان، خود را بازنشسته کردند، ولی همواره به فعالیت‌های خود در تدریس، تحقیق و مشارکت‌های علمی در دانشکده منابع طبیعی دانشگاه تهران ادامه دادند و تا آخرین روزها دست از نوشتن و تدریس برنداشتند. در کمال تأسف، در اوایل اردیبهشت ماه سال جاری، وجود نازنینشان به بیماری منحوس کرونا مبتلا شد و او را راهی بیمارستان کرد، در صبح روز بیست و ششم اردیبهشت ماه سال ۱۴۰۰، درحالی‌که امکان دیدار ایشان برای نزدیکان و دوستان وجود نداشت، غریبانه و مظلومانه آسمانی شدند و ناباورانه، ما را با کوله‌باری از غم و اندوه تنها گذاشتند.

با چشمانی اشک‌بار در سوگ استاد و دانشمندی فرزانه می‌نشینیم که سال‌ها در راه بسط و گسترش علم نوین جنگل‌داری و حفاظت